

ЛІНГВОТОКСИЧНІСТЬ НЕОЛОГІЗМІВ У МОВІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

(Синиця В. О., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Ліпич В. М., кандидатка філологічних наук, доцентка)
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

Мова є відкритою системою, що змінюється, розвивається, удосконалюється, а також швидко й адекватно реагує на всі зміни, які відбуваються як у світі загалом, так і в суспільстві кожної країни, зокрема у всіх сферах життєдіяльності. Найбільш вразливим до таких змін є лексичний і фразеологічний мовні рівні. Під час повномасштабної війни в українській мові виникло чимало нових доволі колоритні слів, які асоціюються з бойовими діями, військовими персоналіями та навіть зброєю. Саме повномасштабний напад Росії на нашу державу спровокував справжню хвилю словотворення. Українці не лише створили нові слова, а й надали нові значення звичним. Окремі неологізми вже навіть внесли до іноземних словників. Адже неологізми найменують нові реалії й поняття, людей та їхні чесноти. Кожне слово відображає те, що знайоме всім українцям. Крім того, вони підкреслюють особливу характеристику їхніх авторів: образність мислення, здатність переосмислення дійсності та велике почуття гумору.

Сучасний медіапростір, оперативно повідомляючи актуальну інформацію, одразу реагує на появу новотворів і використовує їх у своїй мові, відіграючи колосальну роль у формуванні свідомості людини. На жаль, реалії сьогодення є такими, що новітнє комунікативне середовище створює надзвичайно агресивну й токсичну атмосферу, насичену переважно негативними новинами. Лінгвотоксини належать до категорії слів, що засмічують мову і мовлення, але через жахливі події, що відбуваються тут і зараз в нашій країні, через жорстоку і несправедливу війну, що розв'язала в нас росія, такими словами переповнені всі засоби масової інформації. Більше того – така лексика починає сприйматись мовцями не як емоційно забарвлена з негативною конотацією, а як емоційно нейтральна норма. Мову засобів масової інформації, неологізми та їх функціонування досліджували В. Горпинич, І. Самойлова, І. Андрусак, О. Сербенська, В.Виноградова, І. Ющук, К. Ленець, Н. Тимошук, Т. Товкайло, новотвори військового дискурсу 2013-2015 років вивчала О. Кирилюк, а мовні інновації російсько-української війни вивчала філологиня С. Гриценко.

Предметом цього дослідження є лексичні інновації, що ввійшли в активний ужиток в українській мові протягом 2022 р. на тлі війни в Україні. Одними з перших лексичних одиниць, що виникли під час російсько-української війни, є *чорнобайти*, *макронити*, *затридні*, *арестовлення*, *хитсивня*, *мамкувати*. Згодом почали з'являтися інші неологізми та фразеологічні сполуки на позначення рис людей, їх ставлення до певних ситуацій, об'єктів дійсності та процесів, зокрема, *дебахнулько* – людина, яка через свій інтерес та стурбованість може спричинити дуже багато шкоди [3]. Поширення інформації про пересування українських військ у соцмережах дозволяло окупантам корегувати удари по населених пунктах і військових підрозділах в Україні, тому цей неологізм виник на позначення тих, хто через цікавість спричиняв шкоду. *Затридні* – поставити собі

нереалістичні плани та щиро вірити у їх успіх [1]. Неологізм виник від планів кремля захопити Україну за три дні, оскільки російська влада була впевнена в швидкому успіху своєї армії та використовували цей лозунг з метою пропаганди серед населення. *Мамкувати* – не виконувати простих дій задля збереження власного життя [1]. Слово з'явилося після реакцій багатьох батьків на тривоги та евакуації.

З перших днів збройної агресії українцям припали до душі коментарі та виступи колишнього радника Офісу президента України з питань стратегічних комунікацій у сфері нацбезпеки та оборони Олексія Арестовича, адже він з оптимізмом підтримував бойовий дух та віру людей в перемогу. Від антропоніма Арестович походять такі лексичні одиниці: *арестовлення* – заспокійливе повідомлення [1]; *арестовичник* – довідник з позитивними порадами [1]; *арестовити* – заспокійливо говорити [1]. Утворення неолексем-лінгвотоксинів на основі антропонімів стало поширеним явищем у сучасному воєнному дискурсі, активно використовуваним засобами масової інформації, зокрема: *шойгувати* – робити вигляд, що все добре, маючи на увазі міністра оборони росії, який неодноразово заявляв про перемоги росії у війні; *валять Шольца* – постійно обіцяти, але нічого не давати; мається на увазі посилення на заяви німецького канцлера Олафа Шольца про постачання зброї в Україну; *кімити* – про оптимізм керівника Миколаївської області Віталія Кіма.

Без перебільшення легендарна Чорнобаївка, у якій навіки залишились тисячі окупантів, подарувала нам дієслово «*чорнобаїти*» – наступати на одні й ті ж самі граблі, а тітокерське військо кадірова – «*кадірити*» – видавати бажане за дійсне. Дієслово-неологізм «*заукраїнити*»/«*зукраїнити*» пояснюється так: «Коли ти росія і вдираєшся в чужу країну, а у відповідь отримуєш приниження на глобальному рівні». Слова *байрактарити*, *енлоїти*, *джавелінити*, *стінгерити*, *хаймарсити* означають "нищити ворога", як це роблять українці за допомогою американських і турецьких "Джавелінів", "Хаймарсів", "Стінгерів" і "Байрактарів".

Найекспресивнішими неологізмами, пов'язаними з тематикою сучасної війни, є ті, що характеризують й описують ворога. Це пов'язано передусім зі створенням ними миттєвого психологічного ефекту й водночас вони допомагають висловити презирливе ставлення та ненависть до ворога, зменшити стрес. Одними з найпопулярніших неологізмів стали слова «*рашизм*», новий термін як «російський варіант нацизму» і пов'язане з ним «*рашист*» – російський фашист. Яскравим неологізмом стало слово «*орки*» – лексична інновація, створена за аналогією з потворами, які фігурують у трилогії «Володар кілець» Джона Толкіна, що акцентує на тому, що ворогів не вважають за людей. Отже, уже відома лексична одиниця набула нового значення в трагічних реаліях. Відомим словом «*гауляйтер*», яке використовувалося для нацистських чиновників під час Другої світової війни, тепер зневажливо позначають колабораціоністів, яких призначають керівниками на тимчасово окупованих територіях України.

Тож велич української нації відображається в її мові. Українці доводять усьому світу, що можуть «*наволонтерити*» – тобто знайти все, що потрібно, а за свою країну вони «*відукраїнять*» – дадуть жорстку відповідь на невиправдані дії; і «*відбандерять*», тобто знищать усіх ворогів.

Отже, процеси утворення нових лінгвотоксичних одиниць у воєнному дискурсі пов'язані із потребою найменування явищ, предметів, якостей, що виникли через новітні життєві реалії, та є своєрідним віддзеркаленням подій у державі. Вони підтверджують динамічність і безперервний рух у системі мови, що свідчить про покликання мови служити для потреб суспільства. Засоби масової інформації – це джерело поповнення лексичного складу української мови. Саме тому мова ЗМІ, інноваційна лексика та її використання – важлива й актуальна проблема сучасних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мащенко С. Шойгувати, арестовлення, затридні: українці вигадали «Словник сучасної мови». РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/stylar/shoyguvati-arestovlennya-zatridni-ukraintsy-1648713076.html>.
2. Стишов О. Семантичні неологізми в дискурсі українськомовних масмедіа початку ХХІ століття». *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії*, 2015. Вип. 13. С. 364-74.
3. Тараненко К. В. Лінгвоцинізми в інтернет-дискурсі: еколінгвістичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 1, вип. 11. С. 56–60.